

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätkö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Lausunrossamme kiinnitämme erityistä huomiota esityksen teknisen valvonnan määritelmään ja sen vaikutuksiin teknologian kehitykselle ja käytölle sosiaalihuollon toimintayksiköissä.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätkö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Esityksessä tekninen valvonta rinnastetaan muun muassa kameravalvontaan ja liiketunnistimiin perustuvaan valvontaan. Tämä rinnastus on ongelmallinen, sillä se ei ota huomioon eri teknologioiden ja toteutusvaihtoehtojen olennaisia eroja yksityisyyden suojan ja henkilötietojen käsittelyn näkökulmasta.

Teknisen valvonnan määritelmä on teknologisesti epätarkka

Esityksessä tekninen valvonta rinnastetaan muun muassa kameravalvontaan ja liiketunnistimiin perustuvaan valvontaan. Tämä rinnastus on ongelmallinen, sillä se ei ota huomioon eri teknologioiden olennaisia eroja yksityisyyden suojan ja henkilötietojen käsittelyn näkökulmasta.

Esimerkiksi liiketunnistin, perinteinen passiivinen infrapunatunnistin (PIR), ei tallenna, analysoi tai välitä mitään tietoa siitä, kuka tilassa liikkuu tai mitä henkilö tekee. Se ei muodosta kuvaa, ei tallenna ääntä, eikä mahdollista henkilön tunnistamista. Näin ollen liiketunnistin ei käsittele henkilötietoja eikä muodosta yksityisyyden suojaan liittyvää riskiä millään kuviteltavissa olevalla tavalla.

Älymatot ja niiden asema teknisessä valvonnassa

Lakiluonnoksessa älymattoja ei ole määritelty tekniseksi valvonnaksi, vaikka ne voivat kerätä huomattavasti yksityiskohtaisempaa tietoa yksilöstä verrattuna esimerkiksi liiketunnistimiin tai älysensoreihin. Älymatot voivat tunnistaa, onko henkilö vuoteessa tai poistunut siitä, ja edistyneimmät mallit pystyvät mittaamaan vitaaliparametreja, kuten hengitystä ja sykettä. Näin ollen ne muodostavat yksityisyyden suojan kannalta merkittävämmän tietolähteen kuin monet muut sensoriteknologiat, jotka esityksessä rinnastetaan tekniseen valvontaan.

On ristiriitaista, että älymattojen käyttöä ei katsota tekniseksi valvonnaksi, kun taas esimerkiksi passiiviset liiketunnistimet tai paikallisesti dataa käsittelevät älysensorit rinnastetaan kameravalvontaan. Tämä osoittaa, että nykyinen määritelmä ei perustu teknologian todelliseen vaikutukseen yksityisyyteen tai henkilötietojen käsittelyyn, vaan tekniseen muotoon. Teknologianeutraali ja tietosuojaperusteinen lähestymistapa olisi johdonmukaisempi ja oikeudenmukaisempi.

Kehittyneet sensoriteknologiat mahdollistavat yksityiskohtaisen havainnoinnin

Samaan aikaan markkinoilla on yleistymässä sensoriteknologioita, jotka mahdollistavat huomattavasti syvällisemmän ja potentiaalisesti yksityisyyttä loukkaavan havainnoinnin mutta niitä ei esityksessä kuitenkaan rinnasteta tekniseksi valvonnaksi:

- mmWave-tutkat voivat muodostaa reaaliaikaisen 3D-kuvan ihmisestä, seurata liikkeitä ja mitata vitaaliparametreja.

- ToF (Time-of-Flight) -sensorit muodostavat syvyyskarttoja, joista voidaan päätellä henkilön asento ja toiminta.

- Doppler-teknologia mahdollistaa liikkeen suunnan ja nopeuden tarkan seurannan.

- Lidar (Light Detection and Ranging) -teknologia käyttää lasersäteitä ympäristön kolmiulotteiseen kartoittamiseen ja liikkeen havainnointiin. Lidar voi tuottaa erittäin tarkkoja syvyyskarttoja ja liikeratoja, joiden perusteella voidaan päätellä henkilön sijainti, asento ja toiminta.

Muita vastaavia teknologioita ovat mm. ultraäänianturit, paineanturit, akustiset sensorit ja lämpökamerat.

Kamerateknologiaan perustuvat sensorit eivät ole perinteistä kameravalvontaa.

On tärkeää huomioda, että markkinoilla on jo laajasti käytössä kamerateknologiaan perustuvia sensoreita, joissa hyödynnetään sisäisiä tekoälymalleja esimerkiksi kaatumisten tai poikkeavien liikkeiden tunnistamiseen. Näissä ratkaisuissa kaikki datan käsittely tapahtuu täysin sensorin sisällä, eikä mitään kuvaa, ääntä tai muuta henkilötietoa siirretä sensorin ulkopuolelle. Sensori välittää ainoastaan tapahtumahälytyksen (esimerkiksi "kaatuminen havaittu") taustajärjestelmään ilman, että kuvaa tai ääntä siirrettään sensorin ulkopuolelle.

Tällaisten sensoreiden rinnastaminen perinteiseen kameravalvontaan on teknisesti virheellistä ja lainsäädännöllisesti ongelmallista. Se johtaisi siihen, että kehittyneet, yksityisyyttä kunnioittavat ja turvallisuutta parantavat teknologiat joutuisivat samojen rajoitusten piiriin kuin kuvamateriaalia näyttävät ja/tai tallentavat valvontakamerat.

Esityksen vaikutus nykykäytäntöihin

Lakiesityksen taulukon 1 mukaan liiketunnistimia käytetään jo nyt vakiintuneesti 36,5 % ja älymattoja 11,1 % ympärivuorokautisen hoidon yksiköistä. Näitä käytetään nimenomaan asiakkaiden omissa huoneissa, joissa ne tukevat turvallisuutta ja mahdollistavat resurssien tehokkaan kohdentamisen.

Jos lakiesitys tulkitaan siten, että liiketunnistimet rinnastetaan kameravalvontaan ja niiden käyttö rajoitetaan vain yhteisiin tiloihin, olemassa oleva teknologia jouduttaisiin keräämään pois. Tämä ei ainoastaan estä uusien ratkaisujen kehittämistä, vaan romuttaa jo käytössä olevat, turvallisuutta parantavat ja kustannuksia säästävät järjestelmät.

Ruotsin ja Norjan käytännöt älysensoreiden hyödyntämisessä

Ruotsissa ja Norjassa älysensoreiden käyttö on viime vuosien aikana yleistynyt merkittävästi, ja niitä on toimitettu tuhansittain eri puolille maata. Käytännössä kaikki sensorit – riippumatta siitä, perustuvatko ne liikkeentunnistukseen, kamerateknologiaan, tutkateknologiaan, paineantureihin tai muihin menetelmiin – asennetaan nimenomaan asukkaiden omiin huoneisiin, ei yleisiin tiloihin. Tämä käytäntö perustuu siihen, että sensorien ensisijainen tarkoitus on tukea yksilön turvallisuutta ja mahdollistaa oikea-aikainen reagointi esimerkiksi kaatumisiin tai poikkeaviin tilanteisiin. Kaikki markkinoiden johtavat ratkaisut Ruotsissa ja Norjassa perustuvat kamerateknologioihin.

Sensoreita asennetaan myös WC-tiloihin, joissa ne voivat havaita esimerkiksi pitkään jatkuneen liikkumattomuuden tai kaatumisen. Lisäksi älysensoreita on otettu laajasti käyttöön yksityisasunnoissa osana kotihoitoa. Näissä tapauksissa sensorit mahdollistavat turvallisen ja itsenäisen asumisen, samalla kun kotihoidon henkilöstö saa tarvittaessa hälytyksen poikkeavista

tilanteista. Tämä osoittaa, että teknologian käyttöä ohjaa ennen kaikkea asiakasturvallisuus ja hoidon vaikuttavuus – ei pelkästään teknologian muoto. Ruotsin esimerkki osoittaa, että älysensoreiden käyttö yksityisissä tiloissa on mahdollista toteuttaa vastuullisesti ja tietosuoja kunnioittaen.

Ehdotus: teknologianeutraali ja tietosuojaperusteinen sääntely

Ehdotamme, että teknisen valvonnan sääntelyä muutetaan seuraavasti:

Lain tulisi määritellä tekninen valvonta sen mukaan, mitä dataa käsitellään ja missä.

Sallittua tulisi olla vain sellainen teknologia, jossa kaikki datan käsittely tapahtuu itse sensorissa tai tietoturvallisesti siten, että kenelläkään ei ole pääsyä raakadataan.

Sensorin tulisi välittää vain rajattu tapahtumahälytys (esim. kaatuminen) teknisen rajapinnan kautta taustajärjestelmään.

Lain ei tulisi ottaa kantaa siihen, onko kyseessä optinen sensor, tutkasensori, ultraääni, paineanturi, lämpöanturi tai muu vastaava.

Yhteenveto

Nykyinen lakiluonnos ei ainoastaan rajoita teknologian käyttöä, vaan jähdyttää kehityksen ja vie Suomen vuosikymmeniä taaksepäin; esityksessä viitattuja ratkaisuja on ollut käytössä jo kymmenien vuosien ajan. Teknologianeutraali ja tietosuojaperusteinen lähestymistapa mahdollistaa sekä yksityisyyden suojan että teknologian kehityksen.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Teknologia on suunniteltava siten, että ihmisen yksityisyyttä ei missään olosuhteissa loukata. Teknologian avulla saatavat turvallisuuden parannukset eivät toteutudu, mikäli teknologiaa ei hyödynnetä täysimääräisesti.

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

--

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säätää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

**Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa?
Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen**

En näe erityistä syytä sille, että tallentavaa kameravalvontaa pitäisi käyttää.

Pidätekö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Teknologian käyttöönoton suurin este on puuttuvat toimitamallit ja prosessit teknologian hyödyntämiselle. Se, että arviointi otetaan pakolliseksi osaksi johtaa myös osaltaan siihen, että teknologian hyödyttäminen ja siihen liittyvät prosessit kehittyvät.

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

-

**Pidätekö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-
auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?**

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

-

**Pidätekö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon
henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?**

Ei

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

Teknologia kehittyy valtavaa vauhtia jatkuvasti. Nykyisenkaltaisista älysensoreista ei ollut mitään tietoa vain 3-5 vuotta sitten. Mikäli kiinteä raja määritellään, määritellään samalla raja yritysten kiinnostukselle kehittää teknologiaa ja investoida. Tämä osaltaan asettaa Suomalaiset yrityksen

eriarvoiseen, huonompaan asemaan, verrattuna esimerkiksi Ruotsiin ja Norjaan jossa vastaavia rajoituksia ei ole.

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Perustellusti, mikäli voidaan osoittaa teknologian todellinen hyöty / säästö työmäärässä.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

-

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

-

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

Ei

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

Nykyinen lakiluonnos ei ainoastaan rajoita teknologian käyttöä, vaan jäädyttää kehityksen ja vie Suomen vuosikymmeniä taaksepäin; esityksessä viitattuja ratkaisuja on ollut käytössä jo kymmenien vuosien ajan. Teknologianeutraali ja tietosuojaperusteinen lähestymistapa mahdollistaa sekä yksityisyyden suojan että teknologian kehityksen.

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

-

Herrala Sami
9Solutions Oy